

Voorwoord

De afgelopen vijfendertig jaar heb ik me, eerst als rector van de Bernard Lievegoed University (Vrije Hogeschool) en later als lector aan ArtEZ University of the Arts, beziggehouden met het thema 'Mastering Creativity'. Onderwijs en onderzoek als een existentiële scholingsweg. Een visie op onderwijs en onderzoek als een reis naar het Zelf. Een ontdekkingstocht die uitmondde in een creatieve-theorie-van-(bijna)-alles, een opleiding voor Artist Educators, een methodiek genaamd Art-Based Learning en een No School-beweging van 'wandering teachers' en 'wandering learners'.

Ralph Waldo Emerson, volgens de markante Amerikaanse literatuurcriticus Harold Bloom de belangrijkste negentiende-eeuwse Amerikaanse prozaschrijver, navolger van Johann Wolfgang von Goethe en voorloper van Friedrich Nietzsche, was mijn bron van inspiratie. In dit essay ga ik dieper in op zijn werk. Vier van zijn beroemdste teksten heb ik gebruikt als bron, omdat ze samen een uitstekend beeld geven van zijn filosofie: *Nature*, *Self-Reliance*, *The American Scholar* en *Fate*.

Centraal in dit essay staat het gebruik van de scheppende rede als het creatieve kompas van de scheppende mens. De scheppende rede als de creatieve energie in de natuur. Om meer te weten te komen is voorkennis niet nodig, net zo min als een artistiek talent. De tekst is toegankelijk geschreven. Hij is bedoeld als een praktisch hulpmiddel bij het maken van een connectie met de creatieve

bron. Niet alleen voor de kunstenaar, maar ook voor de dokter, de leerkracht, de priester, de ondernemer, de technicus en de verzorger. Kortom, voor iedereen die daar maar behoefte aan heeft.

Dit essay omvat zes grote onderdelen:

- De proloog van de tekst gaat over drie belangrijke pleitbezorgers van het werk van Waldo Emerson: Harold Bloom, Richard Rorty en Stanly Cavell, die ieder aan het woord komen. Ieder stelt een aspect van het werk van Emerson centraal. De een meer de politieke waarde (Rorty), de ander meer de literaire waarde (Bloom) en weer een ander de filosofische waarde (Cavell) van zijn teksten. Hun werk maakt duidelijk dat het werk van Emerson nog uiterst relevant is voor de eenentwintigste eeuw.
- Het eerste deel gaat over de scheppende rede in de Natuur, met een hoofdletter N. De natuur, met zijn enorme veerkracht, die, als een oud beukenbos, telkens weer afsterft en opleeft. Emerson beschrijft de wereld als een organisch geheel. De wereld waar alles met alles samenhangt. De gouden driehoek mens-natuur-heelal is bij Emerson in tact. Emerson beschrijft zo een universum dat een natuurlijke ordening kent, gebaseerd op een scheppende rede.
- Deel twee gaat over de scheppende rede in de Mens, met een hoofdletter M. De mens die, wandelend over de paden en lanen van het leven, gaandeweg zijn weg vindt. Die zelfstandig is als een eeuwenoude eik in het landschap en onder de grond diep verbonden is met de wortels van de ander. De onderlinge verbondenheid gaat zo ver dat je je terecht de vraag kan stellen of we wel onafhankelijke eenheden zijn. Emerson, Dickinson, Thoreau en Whitman, verlichte Romantici uit de Amerikaanse Renaissance, benadrukken dit feit telkens weer.
- Deel drie gaat over het leren gebruiken van de scheppende Rede in het tertiair onderwijs, met de hoofdletter R. De scheppende rede, die volgens John Dewey de wereld van de natuur verbindt met de wereld van de geest. De scheppende rede, die alleen maar kan groeien als zij wordt gevoed vanuit een sociale context. Emerson bekritiseert, net als Thoreau, het gebrek aan echte leermeesters. Vandaag zijn er meer docenten in de filosofie dan filosofen. In plaats van dat ze zelf een originele gedachte

uiten, citeren ze andermans gedachten. Het Zelf ontbreekt. De ontwikkeling van de scheppende rede, die overeenkomt met Coleridge's 'reason', dreigt verloren te gaan.

- Deel vier gaat over de betekenis van de scheppende rede voor de Cultuur, met een hoofdletter C. Emersons cultuur is de voltooiing van de geschapen natuur. De nieuwe samenleving is voor hem als een sociaal kunstwerk. De metamorfose van de oude, gedisciplineerde samenleving, met zijn gedicteerde systeem, in een vrije samenleving die gebaseerd is op broederschap. De creatieve mens zet zijn voetafdruk in de wereld zonder die wereld te verdelgen. Hij staat niet boven de natuur, maar wil er onderdeel van zijn.
- De epiloog vormt, samen met de proloog, de omlijsting van de tekst en is geïnspireerd door het werk van Hayden White. Emersons werk is een in de grond verlicht-Romantisch taalspel, een goethiaans mens- en wereldbeeld dat in de Nederlandse receptiegeschiedenis zijn voetsporen heeft nagelaten in de twintigste eeuw. In de jaren twintig (Van Eeden, Couperus), in de jaren zestig (Lievegoed, Burnier) en in de jaren negentig (De Vries). Een manier van denken die zeker (weer) relevant is in de eenentwintigste eeuw. Een creatieve-theorie-van-(bijna)-alles, die ons opnieuw kan doen beseffen dat wij onderdeel zijn van een natuurlijke orde.

Mijn belangrijkste doel was het werk van Emerson te ontsluiten voor nieuwe generaties studenten. 'Studenten aan het leven', 'scholars', zoals Emerson ze noemt. Ik besloot daarom om het zo laagdrempelig mogelijk te maken en het essay te publiceren in mijn moedertaal, Nederlands. Dat neemt niet weg dat ik, vanwege het unieke taalgebruik van Emerson, soms gebruik maak van Engelse citaten. Ik ga ervan uit dat de doorsnee lezer bekend genoeg is met een alledaags Engels dat te begrijpen is.

Voetnoten en referenties heb ik vermeden, omdat dit essay, in het verlengde van het werk van Emersons grote voorbeeld Michel de Montaigne, deel uitmaakt van een literaire traditie. Voor diegenen die toch iets meer willen weten over de precieze herkomst van de bronnen, verwijs ik naar *The Annotated Ralph Waldo Emerson*

(2012), een literaire collectie van zijn werk, samengesteld door David Mikics en uitgegeven door Harvard University Press. Dit prachtig uitgevoerde boek, dat ik toevallig vond in een kleine boekwinkel tijdens een bezoek aan een congres in Quebec, bevat, naast de teksten van Emerson, een schat aan historische informatie. Harold Bloom noemt deze geannoteerde uitgave niet voor niets 'de best mogelijke introductie tot het werk van Emerson'.

De beelden bij ieder hoofdstuk zijn bedoeld om de lezer een visuele dialoog te kunnen laten aangaan met de tekst. Ze zijn afkomstig uit het oeuvre van de Engelse kunstenares Tacita Dean (1965). In de zomer van 2018 bezocht ik de grote overzichtstentoonstelling in The Royal Academy of the Arts en de National Gallery in Londen. De verbinding tussen het werk van Dean en dat van Emerson was voor mij meteen duidelijk, al heb ik het werk van Dean tot nu toe slechts via een aantal omwegen kunnen herleiden tot Emersons werk. Tekst en beeld vielen voor mij perfect samen en dat mondde uit in dit verstild beeld-essay over de natuur, de mens en de cultuur, met de immanente kracht van de scheppende rede.

Jeroen Lutters
Concord MA (VS)